

The Legal System That Governs the Settlement of Disputes in the Field of Intellectual Property Rights with an Emphasis on the Institution of Arbitration

Reza Mousavi¹, Masoud Raei^{2*}, Alireza Ansari Mahyari³

1 .PhD student of International Law, Department of Law, Najaf Abad Branch, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran.

2 .Professor of Law Department, Najaf Abad Branch, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran: (corresponding author).

3. Assistant Professor of Law Department, Najaf Abad Branch, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 677-691

Article history:

Received: 1 Sep 2022

Edition: 10 Nov 2022

Accepted: 6 Mar 2023

Published online: 19 Mar 2023

Keywords:

Arbitration, Peaceful Methods, Dispute Resolution, Intellectual Property, WIPO.

Corresponding Author:

Masoud Raei

Address:

Iran, Najaf Abad, Islamic Azad University, Najaf Abad Branch, Department of Law.

Orchid Code:

0000-0002-2855-0691

Tel:

09131949578

Email:

masoudraei@yahoo.com

ABSTRACT

Background and Aim: One of the problems that may plague any national or international organization is the resolution of related disputes. With regard to the International Intellectual Property Organization (WIPO), the issue of how effective arbitration is in resolving disputes of this organization is also important today.

Materials and Methods: This research is of theoretical type and the research method is descriptive-analytical and the method of data collection is library and has been done by referring to documents, books and articles.

Findings: In a general view, the reasons for referring to arbitration, including low cost, ease, maintaining confidentiality, specialization, speed, etc., as well as the reasons for using this institution in the field of intellectual property, are important and in this way, it can be had proper justifications for using this mechanism in resolving disputes about WIPO.

Ethical Considerations: In order to organize this research, while observing the authenticity of the texts, honesty and fidelity have been observed.

Conclusion: Today, many prefer to choose WIPO's arbitration rules over other costly court and lawsuit methods, and hence the rules and regulations of written proceedings in this area have been created.

Cite this article as:

Mousavi R, Raei M, Ansari Mahyari AR. The Legal System That Governs the Settlement of Disputes in the Field of Intellectual Property Rights with an Emphasis on the Institution of Arbitration. *Economic Jurisprudence Studies*. 2022.

فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، دوره چهارم، شماره پیاپی ۵، سال ۱۴۰۱

نظام حقوقی حاکم بر حل و فصل اختلافات در حوزه حقوق مالکیت فکری با تأکید بر نهاد داوری

رضا موسوی^۱، مسعود راعی^{۲*}، علیرضا انصاری مهیاری^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، گروه حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

۲. استاد گروه حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران (نویسنده مسئول).

۳. استادیار گروه حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: یکی از معضلاتی که ممکن است گریبان‌گیر هر سازمان ملی یا بین‌المللی شود، حل و فصل اختلاف‌های مربوط به آن می‌باشد. در خصوص سازمان بین‌المللی مالکیت فکری یعنی «وایپو»، نیز امروزه این مسئله که توسل به داوری تا چه حد در حل و فصل اختلافات این سازمان مؤثر است حائز اهمیت است.

مواد و روش‌ها: این تحقیق از نوع نظری و روش تحقیق به صورت توصیفی تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به اسناد، کتاب‌ها و مقالات صورت گرفته است.

یافته‌ها: در یک نگاه کلی، دلایل رجوع به داوری از جمله کم‌هزینه بودن، آسان بودن، حفظ محرمانگی، تخصصی شدن، سرعت و ... همچنین موجبات استفاده از این نهاد در حوزه مالکیت فکری حائز اهمیت است و از این طریق است که می‌توان توجیه‌های مناسبی برای استفاده از این سازوکار در حل و فصل اختلافات درباره وایپو داشت.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

نتیجه‌گیری: امروزه بسیاری ترجیح می‌دهند که قوانین داوری وایپو را بر سایر روش‌های پرهزینه دادگاهی و طرح دعوی انتخاب کنند و در نتیجه قوانین و آئین‌های رسیدگی مدونی در این حوزه به وجود آمده‌اند.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۶۷۷-۶۹۱

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۰

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۱/۰۸/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۲/۲۸

واژگان کلیدی:

داوری، روش‌های مسالمت‌آمیز، حل و فصل اختلاف، مالکیت فکری، وایپو.

نویسنده مسئول:

مسعود راعی

آدرس پستی:

ایران، نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف‌آباد، گروه حقوق.

تلفن:

۰۹۱۳۱۹۴۹۵۷۸

کد ارکید:

0000-0002-2855-0691

پست الکترونیک:

masoudraei@yahoo.com

۱. مقدمه

ترور و تروریسم، ابزاری برای ساختارسازی، قدرت و رسیدن به اهداف اقتدارگرایی است.

داوری تنها شیوه بین‌المللی برای حل و فصل اختلافات تجاری است. هیچ دادگاه بین‌المللی با صلاحیت رسیدگی به اختلافات خصوصی تجاری وجود ندارد و طرف‌های اختلاف ناگزیرند میان داوری بین‌المللی و دادگاه‌های داخلی یکی را انتخاب کنند. مراجعه به دادگاه‌های ملی در مواردی که طرفین اختلاف به نظام‌های مختلف حقوقی تعلق دارند نیز مشکلاتی را به وجود می‌آورد. از آنجا که حقوق مالکیت فکری خصلت سرزمینی دارد و قراردادهای و معاملات مربوط به این حقوق اغلب حقوق و تعهداتی فراتر از مرزهای سرزمینی یک کشور ایجاد می‌کند. رجوع به دادگاه‌های ملی برای حل اختلافات ناشی از این حقوق با مشکل مضاعف نبود قطعیت حقوقی مواجه می‌شود.

در کنار این خصلت مهم باید در رسیدگی به دعاوی بر اساس حقوقی غیر از حقوق ملی نیز اشاره کرد. داوری و توسعه نوین آن نشان می‌دهد که بازرگانان در جست‌وجوی آن است که حقوقی خاص برای خود داشته باشد. وحدت حقوق مدنی و حقوق بازرگانی اغلب جز ظاهری فریبنده نیست؛ چون حقوق حاکم بر بازرگانی فقط در تئوری و مقررات کدها و قوانین ساخته حقوق دانان یافت می‌شود. در حالی که در عمل این حقوق بیشتر در قراردادهای و اسناد نمونه و شرایط کلی قراردادهای بازرگانی وجود دارد. قوانین بسیار کلی و مجرد است. بنابراین تکنیک مناسبی برای حل و فصل به‌شمار نمی‌روند (صفایی، ۱۳۷۵، ۹۸). در نتیجه طرفین دعوی در صدد آن هستند که مقررات خشک و خشن حقوق ملی را از میان بردارند. علاوه بر

این تشخیص اینکه کدام حقوق ملی و کدام قانون ملی بر دعوی حاکم است اختلاف نظر دارند و تعیین داوری در سطح بین‌الملل می‌تواند این مشکل را حل کند. بر این اساس موضوع را باید از هر دو جنبه نگریست. پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که سازوکارهای داوری در حوزه حقوق مالکیت فکری کدام‌اند؟ فرضیه پژوهش این است که در حوزه داوری از اصل استقلال سازوکارها در حقوق مالکیت فکری استفاده شده است.

۲. ملاحظات اخلاقی

در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

۳. مواد و روش‌ها

این تحقیق از نوع نظری و روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به اسناد، کتاب‌ها و مقالات صورت گرفته است.

۴. یافته‌های تحقیق

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که در یک نگاه کلی، دلایل رجوع به داوری از جمله کم هزینه بودن، آسان بودن، حفظ محرمانگی، تخصصی شدن، سرعت ... و نیز موجبات استفاده از این نهاد در حوزه مالکیت فکری حائز اهمیت است. از این طریق است

که می‌توان توجیه‌های مناسبی برای استفاده از این سازوکار در حل و فصل اختلافات راجع به واپیو داشت. امروزه بسیاری ترجیح می‌دهند که قوانین داوری واپیو را بر سایر روش‌های پر هزینه دادگاهی و طرح دعوی انتخاب کنند و به همین دلیل قوانین و آئین‌های رسیدگی مدونی در این حوزه به وجود آمده‌اند.

۵. بحث

۵-۱. تخصصی شدن در حوزه داوری مالکیت

فکری

امروزه کنترل دانش مانند گذشته نمی‌تواند شانه به شانه نابرابری جدی، انحصار و منازعه اجتماعی پیش رود (به‌سوی جوامع دانش-محور، ۱۳۸۹، ۳۸). گسترش دامنه علوم و پیچیدگی روزافزون آن در جهان معاصر به تخصصی شدن هرچه بیشتر آن انجامیده است. به گونه‌ای که فرآیند تحول علوم هر روزه بیش از گذشته به زمان کمتری تقلیل می‌یابد. حقوق نیز مستثنی از این قاعده نیست. به گفته یکی از حقوق دانان: «در زمان ما علم حقوق چنان گستره‌ای یافته است که هیچ انسانی توان و فرصت مطالعه و دقت در تمام اصول آن را ندارد. حتی می‌توان گفت عمر هیچ محقق کفاف خواندن یک بار کتاب‌های تخصصی رشته خود را نمی‌دهد» (کاتوزیان، ۱۳۸۳، ۲۳). با نگرش ناب پوزیتیویستی، حقوق صرفاً علم تلقی می‌شود اما به‌رحال اجرا و عملی شدن این قواعد نیاز به هنر دارد و از این رو است که گفته‌اند حقوق از یک سو علم و از سوی دیگر در زمان عملی شدن و اجرا هنر است. به گفته ژنی: «حقوق هنری است که بر مبنای علم استوار شده؛ بدین تعبیر که

هنر در گزینش نهایی به کار می‌رود؛ ولی قواعد به شیوه علمی به دست می‌آید» (کاتوزیان، ۱۳۷۹، ۷۰). در حوزه مالکیت فکری نیز مزیت مهم دیگر داوری در امور مربوط به حقوق مالکیت معنوی امکان تأمین تخصص و دانش خاص لازم برای رسیدگی به این نوع اختلافات است. هرچند در برخی کشورها دادگاه‌ها قضات متخصص در مسائل پیچیده فناوری دارند؛ اما در بسیاری از کشورها این نوع تخصص در دادگاه‌ها یافت نمی‌شود و قضات دانش و تخصص لازم برای رسیدگی به این قبیل مسائل را ندارند و چون داوران منتخب طرف‌های اختلاف هستند و سازمان‌های داوری نیز داورانی مجرب در موضوعات خاص در اختیار دارند داوری مرجعی مناسب‌تر برای حل اختلافات ناشی از حقوق مالکیت معنوی خواهد بود. برای نمونه مرکز داوری و میانجی‌گری سازمان جهانی مالکیت معنوی فهرستی از ۱۵۰۰ داور، میانجی و کارشناس مستقل از ۷۰ کشور دارد که برطرف‌کننده اختلاف بین طرفین هستند.

بنابراین می‌توان گفت محاکم تخصصی، در مقایسه با محاکم عمومی در پذیرش موضوعات جدید در حوزه حقوق مالکیت معنوی و اجرای قوانین جدید از توانمندی بالاتری برخوردارند. استفاده از کارشناسان و وکلای متخصص این توانمندی را هرچه بیشتر افزایش می‌دهد. بسیاری از موضوعات جدید در حوزه حقوق مالکیت معنوی، ابتدا به‌وسیله قضات و در محاکم تخصصی به مثابه یکی از مصادیق قابل حمایت حقوق مالکیت معنوی مورد شناسایی قرار می‌گیرد. آشنایی قضات با الگوهای رسیدگی و محدود و تکراری بودن موضوعات نیز باعث افزایش سرعت عمل آن‌ها می‌شود. علاوه بر این احتمال بروز خطا در تصمیم‌گیری نیز بسیار کاهش می‌یابد. تحقق این

حقوق مالکیت معنوی به اندازه ابزارهایی که برای اجرایی کردن آنها موجود هستند، قوی هستند. در چنین شرایطی، استفاده از داوری در قالب یک رویه خصوصی و محرمانه روند رو به رشدی را طی می‌کند؛ به‌ویژه زمانی که طرفین قرارداد متعلق به حوزه‌های قضایی متفاوتی هستند.

۵-۳-۱. داوری نیازمند وجود مبنایی قراردادی است.

تمام داوری‌ها منتج از قرارداد هستند که یا قبل از ایجاد اختلاف موجود بوده‌اند و یا بعد از بروز اختلاف بسته شده‌اند. منظور کردن بندی در قرارداد دال بر داوری و یا بستن یک قرارداد داوری مستقل شیوه مطلوبی برای حل و فصل اختلافات است. ضمن اینکه صورت دادن توافق داوری، بعد از بروز اختلاف هم یکی از گزینه‌های محتمل است. رویه مذکور به هیچ روی توصیه نمی‌شود؛ زیرا اغلب مشکل است که بعد از بروز اختلاف، طرفین را برای استفاده از یک رویه غیر قضایی مجاب کرد. طرفین اغلب بر این باور هستند که در صورت استفاده از یک رویه قضایی شانس موفقیت بیشتری دارند.

یک دادگاه آمریکایی نوعی نمی‌تواند در قالب یکی از رویه‌های جایگزین رأی به استفاده از داوری دهد (چه رأی الزام‌آور باشد و چه نباشد). حتی اگر پرونده جنبه بین‌المللی داشته باشد (برای مثال ایالات متحده و حقوق مالکیت معنوی مخترعان خارجی، وجود طرفین بین‌المللی در یک قرارداد مالکیت معنوی و یا هر دوی موارد: طرفین بین‌المللی و موارد مربوط به حقوق مالکیت معنوی). در بین ۹۴ ناحیه فدارل، به برخی رویه‌های جایگزین در قوانین محلی اشاره شده است که شامل داوری اجباری هستند؛ اما

اهداف در موضوعات تجاری به‌ویژه حقوق مالکیت فکری بسیاری حیاتی و اساسی است (رئیس، ۱۳۸۶، ۹۹).

۵-۲. اصول پایه‌ای داوری در مورد حقوق مرتبط با مالکیت معنوی

حل و فصل موارد مرتبط با حقوق مالکیت معنوی «آی. پی. آر» به واسطه رویه‌های جایگزین حل اختلاف «آی. دی. آر» یکی از مواردی است که سابقه‌ای طولانی در بسیاری از کشورها دارد (بوگس، ۱۹۹۴). برخلاف وجود قانون داوری در قانون ایالات متحده، استفاده از «آی. پی. آر» به‌ویژه در زمینه اختراعات آمریکایی همچنان موضوعی غیر قابل حل و محل بحث و مجادله بود تا سال ۱۹۸۲ که بخش 35 U.S.C. § 294 به قانون اختراعات ایالات متحده ملحق شد.

هم اکنون در ایالات متحده، داوری در امور مرتبط با مالکیت حقوق معنوی در قالب یکی از رویه‌های جایگزین حل اختلاف (به غیر مراجعه به دادگاه‌های کیفری) وجود دارد و این امر یا به واسطه توافق طرفین در ابتدا و در قالب بندی از قرارداد، اجرایی می‌شود و یا اینکه بعد از وقوع اختلاف و مشکل با توافق طرفین در قالب یک رویه حل اختلاف انتخاب می‌شود. باید گفت که برای استفاده از داوری اصول پایه‌ای وجود دارند که در اعمال حقوق مالکیت معنوی، نقش بسیار مهمی دارند.

۵-۳. دلایل استفاده از داوری در حل اختلاف-های مالکیت معنوی

شرایط خاص و در برخی موارد مبهم و نامطلوبی که وجود دارند اغلب مانع از قبول داوری توسط طرفین می‌شوند (به نقل از سایت اینترنتی نید). نمی‌توان به طرفین دستور داد که از داوری استفاده کنند حتی اگر موضوع مورد اختلاف مربوط به حقوق مالکیت معنوی باشد. این مسئله بدین معناست که داوری باید منتج از توافق اولیه و با توافق درباره چگونگی حل اختلاف باشد. واضح است که به موجب قانون ایالات متحده بعد از بروز اختلاف صورت دادن توافق درباره داوری تنها یکی از گزینه‌های پیش روی طرفین قرارداد است (میرحسینی، ۱۳۹۵، ۵۶).

ممکن است که اختلاف‌های به وجود آمده جنبه بین‌المللی داشته باشد. به گونه‌ای که یکی از طرفین کشور ایالات متحده و طرف دیگر خارجی باشد و یا اینکه یکی از طرفین قرارداد، آمریکایی و طرف دیگر غیر آمریکایی باشد. اما در هر صورت شرط وجود قرارداد داوری از ابتدا و یا بعد از بروز اختلاف همچنان پابرجاست.

۵-۳-۲. مؤثر و مقرون به صرفه بودن داوری برای حل و فصل اختلاف‌های بین‌المللی مالکیت معنوی

در وهله اول، بسیاری از قراردادهای بین‌المللی شامل بند داوری هستند تا از خطر مورد قضاوت قرار گرفتن در یک دادگاه متعصب و یا فاسد دوری کنند. خطر قضاوت جانب‌دارانه و فاسد دلیل اصلی انتخاب داوری بین‌المللی توسط طرفین قرارداد است. لازم به ذکر است که خطر قضاوت جانب‌دارانه در ایالات متحده هم وجود دارد. مطالعات تجربی درباره نقض حق امتیاز اختراع نشان داد که طرفین داخلی (آمریکایی

(۶۴ درصد دعوی‌های مربوط را برده‌اند؛ درحالی‌که سهم طرفین خارجی تنها ۳۶ درصد بوده است. دوم اینکه، هزینه سیستم قضایی و از جمله موارد مربوط به دارایی‌های معنوی در ایالات متحده بسیار بالاست. مطالعه‌ای که توسط سازمان حقوق دارایی-های معنوی آمریکا در سال ۲۰۰۵ صورت گرفت، نشان داد که یک طرف دعوی در یک دعوی معمول مرتبط با ثبت اختراع معمولاً ۲/۶ میلیون دلار هزینه صرف می‌کند که بیشتر از نصف این هزینه، صرف فرآیند یافتن راه‌حل می‌شود (وارسته، ۱۳۹۹، ۵۷۹). طرفین داوری این انتخاب را دارند که به میزان بسیار زیادی از هزینه‌های حقوقی خود بکاهند. مطالعه‌ای که اخیراً توسط «آی. سی. سی» صورت گرفته است نشان داده است که ۸۲ درصد هزینه داوری توسط طرفین دعوی صرف آماده‌سازی مدارک برای ارائه دادخواست می‌شود. هزینه‌ای که به داورها پرداخت می‌شود ۱۶ درصد کل هزینه است و هزینه‌های اداری که به «آی. سی. سی» پرداخت می‌شود ۲ درصد باقی مانده را شامل می‌شود. این تحلیل نشان داد که بخش اعظم هزینه‌های داوری توسط طرفین داوری و برای رویه‌های دادرسی صرف می‌شود و این موردی است که می‌توانند بر آن کنترل داشته باشند. از جمله می‌توان به جمع‌آوری و تولید مدارک، هزینه‌های قانونی و هزینه‌های مرتبط با کارشناسان و مشاوران اشاره کرد. در پیش‌نویس بند داوری، ممکن است طرفین توافق کنند که این هزینه را مدیریت و کنترل کنند. برای مثال، طرفین می‌توانند آماده‌سازی مدارک و بازنگری را به موجب افزودن بندی در قرارداد به موجب قوانین «آی. بی. آی» درباره مدارک داوری تجاری بین‌المللی صورت دهند که این مورد داوران را ملزم به پذیرش این مدارک می‌کند و رویه جمع‌آوری

مدارک مقرون به صرفه تر و نظام مندتر می شود (السان، ۱۴۰۰، ۸۸).

طرفین می توانند شرطی بگذارند که به موجب آن، افشای اسناد الکترونیکی حذف و یا به صورت کل ممنوع شود. ممکن است که طرفین در ابتدا توافق کنند در رویه داوری از هیچ گونه سندی استفاده نکنند. به عبارت دیگر موارد به صورت شفاهی ارائه شود. در موارد مناسب، طرفین ممکن است موافقت کنند که یک داور مفرد را به عوض یک هیئت سه نفره از داوران منصوب کنند که این موضوع هم به نوبه خود به کاهش هزینه های داوری کمک خواهد کرد. موارد مذکور تنها مثال هایی از شروطی است که می توان در بند داوری لحاظ کرد و هزینه های آن را کاهش داد.

همچنین جلسات و مدت استماع پرونده های داوری معمولاً خیلی کوتاه تر از مواردی است که در دادگاه های علنی رسیدگی می شوند. برای مثال، مطالعه ای که توسط انجمن داوری ایالات متحده «ای. ای. ای» صورت گرفت نشان داد که ۷۳ درصد از پرونده های مالکیت معنوی که توسط این انجمن در سال ۲۰۰۶ مورد بررسی قرار گرفته اند در عرض یک هفته و گاه چند روز دادرسی شده اند. در حالی که دادرسی یک پرونده در یک دادگاه دارای هیئت منصفه ممکن است تا چندین هفته طول بکشد (السان، ۱۴۰۰، ۹۳).

سوم اینکه، یک رویه داوری بین المللی نوعی ممکن است که برای طرفین متضمن این پیشنهاد باشد که اختلاف های به وجود آمده را به موجب قوانین ثبت اختراع کشورهای دیگر حل و فصل کنند. استفاده از این روش در صورتی ممکن است که درباره اعتبار حق امتیاز اختراع هیچ اختلاف و یا ادعایی وجود

نداشته باشد. به شیوه ای متناقض، دادگاه ها در ایالات متحده تمایلی ندارند تا از صلاحیت های قضایی مکمل برای حل و فصل اختلافات مرتبط با نقض حق امتیاز اختراعات خارجی استفاده کنند. در نتیجه، ممکن است طرفین مجبور شوند در چند حوزه قضایی دعاوی خود را پی گیری کنند.

در حکمی که در تاریخ ۱۲ دسامبر، ۲۰۰۸ صادر شده است تنوع حقوق شهروندی مد نظر قرار گرفته است. به موجب این حکم یک قاضی منطقه ای فدرال، در یک پرونده بین المللی مرتبط با اعتبار امتیاز اختراع حق انتخاب مرجع رسیدگی را به رسمیت شناخت. این در حالی بود که به صورت معمول پرونده باید به موجب قانون اختراعات کشور چین مورد رسیدگی قرار می گرفت. دادگاه تحقیقات و تجزیه و تحلیل هایی انجام داد و این گونه رأی داد:

«در بازار جهانی، اختلافات مرتبط با مالکیت معنوی می توانند به موجب قوانین کشورهای بسیاری حل و فصل شوند. عدم قطعیت و پیچیدگی در روند حل این موارد می تواند منجر به افزایش هزینه های تجارت شود و در نتیجه هزینه وارد شده بر مصرف کننده را افزایش دهد. اگر طرفین در ابتدا توافق کنند که مرجعی را برای حل و فصل اختلاف های محتمل خود در آینده مشخص کنند موضوع بسیار ساده خواهد بود (چرا که همواره چالش هایی در مورد اعمال قانونی و اعتبار ثبت اختراع وجود خواهند داشت که در غیر این صورت توسط دادگاه های کشور مدعی مورد رسیدگی قرار خواهند گرفت). توافق در مورد این مرجع نباید به صورت توهینی به دادگاه های کشورهای طرفین قرارداد در نظر گرفته شود. به ویژه زمانی که هیچ ادعایی دال بر عدم اعتبار امتیاز اختراع و در نتیجه صلاحیت طرف خارجی قرارداد وجود

ندارد. در حقیقت اگر طرفین نتوانند در ابتدا یک مرجع قضایی مورد تأیید را برای حل و فصل اختلاف-های مرتبط با امتیاز اختراع مشخص نمایند، داوری بین‌المللی یکی از گزینه‌های مطلوب طرفین قرارداد خواهد بود (البته بعید نیست که داوران به دلیل پیچیدگی و یا سختی از پذیرش برخی موارد خودداری نمایند) (اصلائی، ۱۳۹۹، ۵۴).

چهارم اینکه، توانایی انجام اقدامات موقت و یا مشروط برای صاحب حقوق مالکیت معنوی لازم و ضروری است. قوانین داوری در شرایط خاص به طرفین اجازه می‌دهد که چنین اقداماتی را انجام دهند. ماده ۲۳ از قانون داوری «آ. سی. سی» ضمن اشاره به موارد دیگر چنین تصریح می‌کند:

«در صورتی که طرفین توافق دیگری انجام نداده باشند به محض تسلیم پرونده به داوران و در صورت درخواست یکی از طرفین و اقتضای شرایط، دادگاه می‌تواند رأی به انجام توقف موقت و یا انجام اقدامات حفاظتی دهد.

قبل از اینکه پرونده به دادگاه داوری تسلیم شود و یا در شرایط مناسب بعد از تسلیم پرونده، طرفین می‌توانند به هر مرجع قضایی ذی‌صلاحی جهت صدور حکم توقف موقت و یا انجام اقدامات حفاظتی مراجعه نمایند. تقاضای یکی از طرفین قرارداد از یک مرجع قضایی برای صدور اجازه چنین اقداماتی و یا اعمال احکام این‌چنینی که توسط دادگاه داوری مجاز شمرده شده است به هیچ روی به عنوان نقض قرارداد قبلی و یا لغو قرارداد داوری در نظر گرفته نمی‌شود و نباید اقدامات آنان صلاحیت‌های بعدی دادگاه داوری را تحت تأثیر قرار دهد».

به شیوه‌ای مشابه، بر مبنای قوانین سازمان بین‌المللی داوری «ای. ای. ای»، طبق درخواست هر کدام از

طرفین داوری، دادگاه داوری می‌تواند در صورت لزوم اقدامات موقتی خاصی را انجام دهد؛ از جمله می‌توان به انجام تعمیرات و انجام اموری برای حفاظت از دارایی‌ها اشاره کرد. بر مبنای قانون کمیسیون سازمان ملل درباره تجارت بین‌المللی دادگاه داوری با درخواست هر کدام از طرفین داوری و در صورت لزوم می‌تواند طرف دیگر را ملزم به انجام چنین اقداماتی کند.

قانون داوری وایپو هم شامل موارد مشابهی است. در ماده ۴۶ از این قانون آمده است:

«در صورت لزوم و همچنین چنانکه یکی از طرفین درخواست نماید دادگاه داوری می‌تواند احکام مشروط و موقتی را صادر نماید. از جمله می‌توان اقدامات در جهت محافظت از کالاهای احتمالی به-عنوان بخشی از مسئله مورد اختلاف را تحت داوری قرار داد.

درخواست یکی از طرفین از یک مقام قضایی برای صدور مجوز اقدامات موقتی و یا اقدامات امنیتی در خلال رسیدگی به دعوی و یا اجرای این اقدامات که به موجب حکم دادگاه داوری ضروری می‌شود نباید در تناقض با توافق داوری قرار گیرد و یا به عنوان لغو توافق در نظر گرفته شود.

طرفین رویه داوری تحت رسیدگی وایپو می‌توانند تقاضای صدور مجوز برای اقدامات فوری را داشته باشند چرا که این اقدامات بلافاصله قابل اجرا هستند».

پنجم اینکه، بسیاری از سازمان‌های داوری دارای هیئتی از متخصصان مالکیت معنوی هستند. سازمان «ای. ای. ای» فهرستی از داوران احتمالی متخصص در امور امتیاز اختراع، کپی‌رایت، مارک‌های تجاری و امور مربوط با فناوری را ارائه می‌کند. به شیوه‌ای

توافق لازم‌الاجرا) توسط دادگاه داده می‌شود و نه داور؛ مگر اینکه طرفین به‌صورت واضح دربارهٔ چیز دیگری توافق کرده باشند. رسیدگی به پروندهٔ شرکت گرانیت رک علیه انجمن برادران ریچارد هم نتیجهٔ مشابهی داشت: «دادگاه می‌تواند در حل و فصل یک اختلاف خاص رأی به داوری دهد، اگر با شواهد و مدارک به این باور برسد که طرفین دربارهٔ داوری توافقی صورت داده‌اند» (رئیزی، ۱۴۰۱: ۴۵). در پروندهٔ «مرکز کرایهٔ غرب» علیه «جکسون» دادگاه رأی داد که داوران دربارهٔ اینکه آیا مورد اختلاف را می‌توان به‌واسطهٔ داوری حل کرد، تصمیم‌گیری کنند. زیرا طرفین به‌صراحت دربارهٔ چنین تصمیم‌گیری‌ای توسط داوران توافق کرده بودند و اعتبار توافق در چنین موضوعی محل شک و تردید نبود. به‌موجب قانون ایالات متحده، دادگاه‌های این کشور دیدگاه مثبتی به داوری دارند و سعی می‌کنند که طرفین را به داوری تشویق کنند؛ هرچند در گذشته اوضاع بدین روال نبوده است (اصلانی، ۱۳۹۹، ۵۷).

۵-۳-۴. قوانین حاکم بر داوری و احکام صادره

جنبهٔ بین‌المللی حقوق مالکیت معنوی دارای دو وجه است. اول اینکه، چون تمام امتیازهای ثبت اختراع در جهان تنها در محدودهٔ کشورهای صادرکننده اعتبار دارند، هر مخترعی به‌موجب قانون کشور خودش مورد حمایت قرار خواهد گرفت. برای مثال، در حیطهٔ یک فناوری خاص طیف وسیعی از اختراعات از آمریکا، اسپانیا، پرتغال، مجارستان و یا حتی کشورهای آمریکای لاتین موجود هستند. در نتیجه، با دسته‌ای از حقوق مواجه هستیم که در بر گیرندهٔ قوانین متفاوتی هستند یا به‌عبارت دیگر موضوع بین‌المللی است. دوم اینکه، ممکن است مجوز فعالیت

مشابه، «آی. سی. سی» هم هیئتی از داوران دارد که تجربیات قابل ملاحظه‌ای در زمینهٔ امور مربوط به مالکیت معنوی دارند، ضمن این «وایپو» هم فهرستی شامل ۱۰۰۰ داور میانجی و متخصص امور مربوط به مالکیت معنوی از ۷۰ کشور جهان است.

ششم اینکه، امکان استیناف احکام صادرشده توسط دادگاه داوری را می‌توان به‌موجب اضافه کردن بندی به قرارداد فراهم کرد. در پرونده‌ای که در صف رسیدگی سازمان «دابلو. آی. پی. پی» قرار داشت، به‌موجب بند داوری موجود در قرارداد، اختلاف‌های احتمالی توسط یک داور مفرد و در صورت درخواست استیناف توسط سه داور مورد رسیدگی قرار می‌گرفتند. اگرچه قوانین سازمان وایپو حق استیناف را برای طرفین قائل نشده است، این سازمان توافق طرفین را که در بند داوری منعکس شده بود اجرایی کرد (شیروی، ۱۳۹۹، ۴۶). در این خصوص می‌توان گفت با توجه به مؤلفه‌هایی نظیر کارآمدی و اثربخشی می‌توان قائل به صرفه اقتصادی و مالی برای بهره‌وری از مکانسیم داوری در حل و فصل اختلاف‌های راجع به مالکیت فکری شد. در حقیقت با رویکرد هزینه-فایده این موضوع از منظر تحلیل اقتصادی حقوق قابل دفاع به‌نظر می‌رسد.

۵-۳-۳. نهاد صالح برای تعیین حل اختلاف مالکیت فکری به‌وسیلهٔ داوری

دیوان عالی ایالات متحده در چندین نوبت سوال مذکور را بررسی کرده است و جواب حاصله بر مبنای شرایط خاص متفاوت است.

در پروندهٔ «ای. تی. تکنولوژی» علیه «کارگران آمریکایی» دادگاه رأی داد که پاسخ به این سوال که آیا طرفین قراردادی دربارهٔ داوری امضا کرده‌اند (یک

به شرکت‌هایی داده شود که در بیش از یک کشور مستقر هستند و در برخی موارد هر دو مورد فوق-الذکر محتمل هستند (اصلانی، ۱۳۹۹، ۵۸).

در یک رویه داوری معمول که برخاسته از توافق صدور مجوز است، توافق صدور مجوز این خاصیت بالقوه را دارد که مرجع تصمیم‌گیری و اعمال قانون در آن مشخص شود. اغلب، اما نه قطعاً، قانون اساسی مرجع قضاوت در حل و فصل اختلاف‌های منتج از صدور مجوز است. در بهترین حالت، لازم است که مرجع قانونی و چارچوب رویه داوری در توافق صدور مجوز ذکر شود. زمانی که بعد از بروز اختلاف توافقی صورت می‌گیرد اغلب هیچ رویه یا فرضی درباره اعمال قانون اساسی و یا رویه معمول داوری وجود ندارد و باید هر دو مورد در توافق ذکر شوند. اعمال و انتخاب قوانین (قانون داوری و قانون اساسی) باید مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد و نکاتی که ممکن است به دلیل انتخاب هر کدام از قوانین مذکور نفی شده باشد و یا محل شک و تردید قرار گرفته باشد باید مشخص شوند (رئیزی، ۱۴۰۱، ۴۵۶).

در راستای پیروی از قانون «امنیت بیشتر بهتر از تأسف است» در زمینه داوری باید گفت که اضافه کردن یک عبارت واضح و صریح درباره قانون مرجع قرارداد و رویه‌های قانونی مطلوب و توافق در مواردی که به احتمال در تعارض باهم هستند، بهترین گزینه است.

بسیار نادر است که بتوان یک قرارداد بین‌المللی فاقد بند مرجع قانونی را مورد رسیدگی قرار داد. بیشتر بندهای داوری نوع قانون مرجع برای داوری را انتخاب نمی‌کنند و بیشتر آن‌ها حتی محل داوری را هم مشخص نمی‌کنند. مشخص کردن چنین مواردی لازم است؛ زیرا قانون مرجع و مکان داوری به احتمال

برای طرفین و در نهایت برای اجرای حکم الزامی است. نیز مشخص کردن قانون مرجع و مکان داوری یکی از رویه‌های صرفه‌جویی در وقت و هزینه داوری است. باید مراقب بود که حوزه قضایی انتخاب‌شده دارای سازگارترین قانون با چارچوب داوری بین‌المللی باشد و دادگاه‌های آن هم از مداخلات غیر ضروری در داوری خودداری کنند (صفایی، ۱۳۹۶، ۷۸).

حکم دادگاه داوری معمولاً تابع مکانی است که در آن صادر شده است و نه مکانی که قرارداد در آن اجرا شده است و یا کشوری که قانون اساسی آن به مثابه مرجع قانونی قرارداد انتخاب شده است. بر همین اساس، در تعیین مکان داوری، باید توجه داشت که کشوری انتخاب شود که معاهده (معاهده نیویورک) ۱۹۵۸ در به رسمیت شناختن و اجرای احکام داوری خارجی را پذیرفته باشد. بر اساس این معاهده احکام داوری صادرشده در کشورهای امضاکننده قابل اجراست.

۵-۳. رویه‌های عملی

در مجموع دو نوع رویه کلی در داوری وجود دارد: رویه‌های فاقد نظارت و رویه‌های نظارتی. داوری‌های اتاق بازرگانی بین‌المللی «آی. سی. سی» مثالی از رویه نظارتی است. در این رویه، با استفاده از خدمات یک گروه حرفه‌ای و سازمان‌یافته امکان انتخاب چارچوب رسیدگی، داوران و جدول زمانی و موارد دیگر برای طرفین محیا می‌شود (سایت اینترنتی آی. سی. سی. بی. او).

«آی. سی. سی» یکی از سازمان‌های شناخته‌شده بین‌المللی است. این سازمان به دلیل اعتبارش به قضات این اطمینان را می‌دهد که احکام صادرشده

۶-۳. قوانین ویژه داوری «آی. پی. آر»

در حوزه مالکیت معنوی می‌توان قوانین هر یک از سازمان‌های «وایپو»، «آی. سی. سی»، «ای. ای. ای»، «سی. آر. پی» را اعمال کرد. «وایپو»، دارای مکانیسم داوری خاصی است که متشکل از دو دسته از قوانین است: قوانین داوری و قوانین داوری تسریع شده. این قوانین مختص به مبحث مالکیت معنوی نیستند. این سازمان دارای هیئتی از داوران است که در امور مرتبط با مالکیت معنوی تبحر دارند ضمن اینکه در زمینه فناوری هم مطلع هستند. سازمان «آی. سی. سی» دارای قوانین ویژه‌ای برای حقوق مالکیت معنوی نیست. از سوی دیگر، «ای. ای. ای» دارای قوانین ویژه‌ای برای رسیدگی به امور مالکیت معنوی و به‌ویژه موارد ثبت اختراع است. قوانین مذکور اغلب اوقات به‌همراه قوانین داوری و میانجی‌گری تجاری مورد استفاده قرار می‌گیرند که مورد اخیر مرجعی برای قوانین مکمل در زمینه حل و فصل اختلاف‌های مرتبط با اختراعات است. «ای. ای. ای» دارای هیئتی از داوران است که پیش‌تر در نقش وکلای متخصص در زمینه مالکیت معنوی به کار اشتغال داشته‌اند و یا اینکه در امور مرتبط با فناوری بسیار متبحر هستند. استماع مقدماتی این سازمان بسیار دقیق و مفصل است. ضمن اینکه دارای سازوکارهای اجرای بسیار قوی نیز است (غلامی، ۱۳۹۷، ۸۹).

سازمان «سی. پی. آر» دارای دسته‌ای از قوانین ویژه مختص به اختراعات است؛ اما همه آن‌ها به‌صورت غیر نظارتی اعمال می‌شوند. «سی. پی. آر» هیچ‌گونه عملکرد و یا قابلیت نظارتی ندارد.

۵-۳-۷. مزایای داوری برای اختلاف‌های مرتبط

با حقوق مالکیت معنوی

توسط این سازمان به‌موجب معاهده نیویورک هستند. تمام احکام «آی. سی. سی»، چه احکام کلی و چه جزئی، در وهله اول برای بررسی به دادگاه داوری «آی. سی. سی» فرستاده می‌شوند که ممکن است تغییرات و تعدیلاتی در فرم احکام روی بدهد و توجه داوران را به مواردی جلب کند که مورد توجه قرار نگرفته است و یا به‌صورت کامل منظور نشده بوده است. لازم به ذکر است که خدمات سازمان «آی. سی. سی» بسیار گران است و شامل رویه‌های اجباری زیادی است و در کل پیچیدگی‌های خاص خود را دارد (حکمت‌نیا، ۱۳۹۸، ۲۳۵).

در مقابل، داوری‌های غیر نظارتی را داریم که مستلزم نظارت سازمانی و رسمی نیستند و پیش از صدور حکم هیچ بررسی و بازنگری خاصی انجام نمی‌شود. طرفین در ابتدا درباره چگونگی رویه توافق می‌کنند. این توافق که به‌امضای طرفین می‌رسد در قالب رویه داوری مورد ارجاع قرار می‌گیرد. هیچ عامل نظارتی خارجی وجود ندارد. از سازمان‌های این‌چنینی می‌توان به سازمان مالکیت معنوی جهانی، انجمن داوری آمریکا و یا «آی. سی. سی» بدون اعمال اقدامات نظارتی اشاره کرد. در این صورت، هزینه‌ها کاهش پیدا می‌کنند. مؤسسه بین‌المللی پیش‌گیری از اختلاف و حل و فصل آن دارای قوانین خاصی برای داوری‌های غیر نظارتی در زمینه حل اختلافات مرتبط با امتیاز اختراع و علامت تجاری است که طرفین به‌موجب توافق بین خودشان از آن‌ها پیروی می‌کنند. عناصر کلیدی در رویه داوری غیر نظارتی پیش‌نویس خوب و مفصل قرارداد توافق داوری است. ضمن اینکه انتخاب با دقت داوران را هم باید اضافه کرد.

به صورت یکسان در هر یک از این کشورها اجرا خواهد شد.

- رویه اجرایی مفرد.
- تأثیر الزام آور و لازم الاجرا (در صورت انتخاب و توافق طرفین) (غلامی، ۱۳۹۷، ۹۳).

۶. نتیجه گیری

حقوق مالکیت معنوی یکی از شاخه های مهم حقوق است که در تمام جهان با تقاضای افراد ذی صلاح به آن ها اعطا می شود. اختلاف هایی که بین طرفین یک دعوی ظهور می کند ناشی از تولد پدیده های جدید اجتماعی و حقوقی است؛ زیرا حقوق نیز از علوم اجتماعی است.

مقوله اول در خصوص این مقاله، داوری و آن هم تأکید بر داوری واپو بود. در وهله اول باید دانست که بین داوری و روش های رسمی حل و فصل اختلاف تفاوت ها و مزایایی وجود دارد که برخی از این تفاوت ها و مزایا در بیشتر مباحث مربوط به داوری مشترک هستند. می توان این مسئله را که خود نهاد داوری چه امتیازهایی برای طرفین دارد، از دو بعد اقتصادی و اجتماعی بررسی کرد. از بعد اقتصادی هم نهادهای که صالح به رسیدگی هستند و هم طرفین دعوی که زمان و مدیریت آن برای آن ها از مسائل اساسی محسوب می شود، از ذی نفعان این رابطه اند. از میان روش های جایگزین حل و فصل اختلاف آنچه بیش از همه نمود دارد و واجد اهمیت است داوری است. زیرا بسیاری از موارد نظیر مساعی جمیله، میانجی گری، مذاکره و کارشناسی در واقع روش هایی ابتدایی برای ورود به امر نهایی که همان داوری باشد محسوب می شوند.

مزایای بسیاری وجود دارند از جمله موارد زیر:

- استقلال طرفین.
- یکسان بودن مرجع رسیدگی. اختلاف های موجود توسط یک مرجع واحد مورد رسیدگی قرار می گیرند و نه چند مرجع مختلف در چند حوزه قضایی متفاوت و به صورت هم زمان (که امکان پی گیری طرفین را محدود می کند).
- سرعت نسبی داوری. رویه داوری به گونه ای طراحی شده است تا امکان تصمیم گیری در بازه های زمانی مناسب وجود داشته باشد.
- وجود داوران متخصص. بزرگ ترین مزیت داوری به احتمال این است که طرفین امکان انتخاب داورانی را دارند که در زمینه مورد اختلاف متبحر و متخصص هستند.
- محرمانه بودن. موارد مورد اختلاف به صورت محرمانه مورد رسیدگی قرار خواهد گرفت و این یکی از دلایلی است که طرفین داوری را انتخاب می کنند.
- بی طرفی مرجع رسیدگی و دخالت نکردن منافع ملی و قضاوت متعصبانه.
- اجتناب از تحقیق و مکاشفه به شیوه آمریکایی. در یک توافق داوری، ممکن است طرفین توافق کنند که هیچ گونه تحقیق و بررسی صورت نگیرد. به شیوه ای مشابه، امکان مشخص کردن اینکه هر طرف چه کاری خواهد کرد هم وجود دارد و این امکانی است که در دادگاه وجود ندارد.
- حداقل آسیب به روابط تجاری طرفین.
- انعطاف پذیری در یافتن راه حل.
- اجرایی شدن احکام. معاهده نیویورک دارای ۱۲۰ کشور امضاکننده است که در صورت بروز اختلاف بین این کشورها و یا طرفین قراردادی که تبعه این کشورها باشند، نتیجه داوری یکسان است و حکم هم

از تمام عزیزانی که در تهیه و تدوین این پژوهش مساعدت و همکاری کردند تقدیر و تشکر می‌کنیم.

۸. سهم نویسندگان

همه نویسندگان به‌صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

۹. تضاد منافع

در این پژوهش هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

حفظ اطلاعات مربوط به محرمانگی در حوزه مالکیت فکری برای خالق اثر و یا استفاده‌کننده از آن در قالب صاحب امتیاز دارای اهمیت است. این خصوصیتی است که واپس بر آن ارج نهاده است و در داوری‌های سریع بر این خصوصیت بسیار تأکید شده است. اما چالش‌ها در این حوزه نیز کم نیست و به‌دلیل حصول اختلاف تعداد کمی از افراد ترجیح می‌دهند اختلاف خود را از طریق داوری حل و فصل کنند. در یک بررسی که انجام شد این نتیجه به‌دست آمد که تنها در سال ۲۰۰۶ میلادی هشت درصد از پرونده‌ها از این طریق حل و فصل شده‌اند و به داوری واپس ارجاع شده است. حصول این توافق قراردادی توسط واپس یکی از مشکلاتی است که این سازمان با آن درگیر است؛ زیرا تمامی داوری‌ها نیازمند وجود مبنایی قراردادی است.

ممکن است به‌دلیل نسبی‌گرایی که یکی از عوامل نبود توسعه موازین بین‌المللی است نتوان در سطح جهانی به اجماعی عام دست یافت؛ اما توسعه منطقه‌ای معاهدات و قوانین مربوط به داوری می‌تواند آغازگر رفتن به سمت حرکتی جهانی باشد. در این میان مدلی که توسط واپس پیشنهاد شده است و در این مقاله بررسی شد در اولویت قرار دارد و از این راه می‌توان به اجماعی جهانی دست یافت. در پایان باید اشاره کرد که با توجه به مطالب ارائه‌شده، فرضیه‌های این تحقیق مورد تأیید واقع می‌شود. در واقع واپس نقش مهمی را در حل و فصل اختلاف‌های بین‌المللی بازی کرده است، اما به‌دلیل مشکلاتی که این نهاد در حوزه مالکیت فکری دارد جایگاه واقعی خود را هنوز پیدا نکرده است (نوربرت، ۲۰۲۲، ۴۶).

۷. تقدیر و تشکر

فهرست منابع

منابع فارسی

- دوت ج هرز، «میانجی‌گری بین مرتکب و بزه‌دیده»، ترجمه حسن کاشفی اسماعیلی، مجله حقوقی و قضایی دادگستری، شماره ۴۲.
- دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه، نشر دانشگاه تهران، چاپ هشتم، ۱۳۷۲.
- رئیسی، لیلا، «بررسی محاکم تخصصی حقوق مالکیت معنوی»، نامه مفید، شماره ۶۴، اسفند ۱۳۸۶.
- رئیسی، لیلا، نظام حل‌وفصل اختلافات حقوق مالکیت معنوی، نشر جنگل، چاپ اول، ۱۴۰۱.
- شیخی، مریم، «چالش‌های حقوق مالکیت فکری در حوزه سلامت»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۲۰، ۱۳۸۶.
- السان، مصطفی، حقوق تجارت الکترونیک، نشر سمت، چاپ اول، ۱۴۰۰.
- شیروی، عبدالحسین، داوری تجاری بین‌المللی، نشر سمت، چاپ اول، ۱۳۹۲.
- صابری انصاری، بهزاد، نظام حل‌وفصل اختلافات بین‌المللی در حوزه مالکیت معنوی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه تهران، ۱۳۸۱.
- صادقی، محمود؛ خاکپور، منصور، «موجبات اعطای مجوز اجباری بهره‌برداری از حقوق مالکیت فکری»، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۱، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۶.
- صفایی، سیدحسین، حقوق مدنی و حقوق تطبیقی، نشر میزان، چاپ دوم، بهار ۱۳۹۶.
- صفایی، سیدحسین، مقالاتی درباره حقوق بین‌الملل و داوری‌های بین‌المللی، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۷۵.
- اصلانی، حمیدرضا، حقوق مالکیت صنعتی در فضای سایبر، نشر میزان، چاپ اول، زمستان ۱۳۹۹.
- اقبالی درخشان، محمدحنیفه، «مالکیت فکری و جایگاه آن در حقوق موضوعه»، ماهنامه کانون، شماره ۸۴، پاییز و زمستان ۱۳۸۶.
- انصاری، باقر، «درآمدی بر مکانیزم‌های حل‌وفصل اختلافات تجاری بین‌المللی»، نشریه حوزه و دانشگاه، سال یازدهم، شماره ۴۴، پاییز ۱۳۸۴.
- توسلی جهرمی، منوچهر، «نگاهی به شیوه‌های جایگزین حل اختلاف در مقررات جدید اتاق بازرگانی»، مجله حقوقی، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره‌های ۲۶ و ۲۷، ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، نشر گنج دانش، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۶.
- جعفرزاده، میرقاسم، «مبانی فقهی مشروعیت حقوق فکری»، فصلنامه الهیات و حقوق، شماره ۱۹، بهار ۱۳۸۵.
- جک.سی.پلنو و روی آلتون، فرهنگ روابط بین‌الملل، ترجمه ابوالفضل رئوف، نشر سرای عدالت، چاپ دوم، ۱۳۸۹.
- حسینی، سیدمحمد، «نقش میانجی‌گری در فصل دعاوی و پاسخ‌دهی به نقض هنجارها»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۴۵، سال ۱۳۷۸.
- حکمت‌نیا، محمود، مبانی مالکیت فکری، نشر پژوهشکده حوزه و دانشگاه، چاپ دوم، ۱۳۹۸.

Edmund Aloysius wlash and Stephen duggan. The history and nature of international relations. USA. 1969

- Eric D. Green et al, Setting Large Case Litigation: An Alternative Approach, Loyola of Los Angeles Low Review, No.11, 1978.

- Eric D. Green, Growth of the Mini – Trial, Litigation, No.9, Fall 1982

- S.C. § 4 (1994) [hereinafter FAA]. Still, though most federal and state judges would prefer arbitration to resolve suits relating to a United States patent, they generally cannot order it, even in districts that have very detailed dispute resolution provisions.

- AMERICAN ARBITRATION ASSOCIATION, <http://www.adr.org/> (last visited Oct. 12, 2011) [hereinafter AAA].

- ICC Rules for Documentary Instruments Dispute Resolutions Expertise (DOCDEX) available at:

http://www.iccwbo.org/UploadedFiles/Court/DRS/DOCDEX/rules_docdex_english.pdf.

- material, WIPO publication no 476, GENEVA. 1999

- Norbert Horn, Procedures of Contract Adaptation and Renegotiation in International Commerce, in Norbet Horn (ed), adaptation and renegotiation of contracts in international Trade and Finance, Kluwer, Netherlands, 1985

- WIPO Expedited Arbitration Rules, WIPO publication No. Trade 446. Geneva, 1999

- WIPO Services Under the UNCITRAL Arbitration Rules, WIPO Publication No.447(E), Geneva. 1995

- Zho,yun, dispute resolution in electronic commerce , martinus nijhoff publishers, leiden. the Netherlands, 2005.

- ضیایی بیگدلی، محمدرضا، حقوق بین‌الملل عمومی، نشر گنج دانش، چاپ سی‌ویکم، ۱۳۸۶.

- غلامی، حسین، عدالت ترمیمی، نشر سمت، چاپ اول، ۱۳۹۷.

- کاتوزیان، ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی، اموال و مالکیت، نشر میزان، چاپ هفتم، ۱۳۸۲.

- کاتوزیان، ناصر، مبانی حقوق عمومی، نشر میزان، چاپ دوم، پاییز ۱۳۸۳.

- کاتوزیان، ناصر، مقدمه علم حقوق و مطالعه در نظام حقوقی ایران، نشر شرکت سهامی انتشار، چاپ بیست و پنجم، ۱۳۷۹.

- مصلحی، علی‌حسین؛ صادقی، محسن، «نگاهی به شیوه‌های جایگزین حل اختلافات ADR»، نامه مفید، سال ۱۰، شماره ۴۶، بهمن و اسفند ۱۳۸۳.

- میرحسینی، سیدحسن، مقدمه‌ای بر حقوق مالکیت معنوی، نشر میزان، چاپ دوم، زمستان ۱۳۹۵.

- وارسته، حمید، فرهنگ جامع حقوقی، نشر امیرکبیر، چاپ اول، ۱۳۹۹.

منابع انگلیسی

- Adr Rules of the International chammerce (ICC), in force as from 1 july. 2001

- Arpad Bogsch, *Opening Address, WORLDWIDE FORUM ON THE ARBITRATION OF INTELLECTUAL PROPERTY DISPUTES*, WIPO PUBLICATION NO. 728 (E), 14 (1994), available at

<http://www.wipo.int/amc/en/events/conferences/1994/opening.html> [hereinafter WORLDWIDE FORUM].

- Douglas A. Henderson, Avoiding Litigation with the Mini – Trial: The Corporate Bottom Line as Dispute Resolution technique, South Carolina Low Review, No. 46, Winter 1995.-